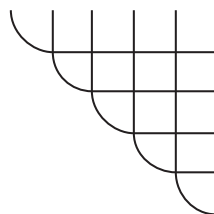


1940



HAN KUNNE MÆRKE rambukkens dunk i hele kroppen, en fortrøstningsfuld puls indeni. Jo, arbejdet skred fremad, langsomt, men urokkeligt. Denne gang ville det ikke gå galt, ingen ville dø.

Rundt omkring i de små huse hernede ved elvbredden klagede folk ikke overraskende over den konstante larm. Selv havde han alligevel lejet sig ind på overetagen af et af husene tættest på bredden. Det var at udfordre skæbnen, det var han helt på det rene med. Styrtede broen i elven også denne gang, kunne den vældige flodbølge splintre de huse, den først ramte, eller rive dem med sig.

Men det ville ikke ske én gang til. Den besværgende tanke var en af grundene til, at han havde foretrukket at indlogere sig i et beskedent, umalet træhus tæt på byggeriet i stedet for at tage ind på Centralhotellet i Kramfors sammen med de andre ingeniører; han ville være tæt på rambukkens dunk, når den drev tømmerstokkene ned i elvbunden.

Langsomt, men sikkert. Selve rambukken var monteret på to betonpramme og forsynet med en faldhammer på tre tons. Ved en faldhøjde på en meter bankede faldhammeren ifølge beregningerne piloteringspælen 16 millimeter ned for hvert slag. Det var små skridt, men altid fremad. Og dér ville han være, høre slag efter slag og mærke det i hele kroppen. Når han sad inde på sit

loftsværelse for endnu en gang at gå tegningerne igennem, eller når en pæl kom til at stå skævt og skulle skiftes ud, kunne han indimellem tage en kort pause, lægge sig på den redte seng og lytte, som var det musik af Beethoven eller Brahms.

Det var det ene.

Det andet var selskabet om aftenen deroppe i Kramfors. Ikke at der var noget i vejen med selskabet, for de fleste af dem, der var taget ind på hotellet, var ingeniører ligesom ham selv. Og hvis samtalerne efter middagen havde handlet om belastningsevnen for de 26 grupper piloteringspæle eller antallet af pæle i hver enkelt gruppe, eller de forestående problemer med at opføre verdens måske største byggestillads af træ oven på disse pæle, så havde han gerne været der. I alle den slags samtaler kunne man pludselig komme på noget nyt eller på en nødvendig ændring.

Men den slags udbytterige samtaler blev der aldrig noget af. Der var kun to samtaleemner over sjusserne efter middagen, det ene mere ubehageligt end det andet. Kvindfolk og krigen.

Til trods for at kollegerne var voksne mænd, havde de en måde at tale om kvinder på, der gjorde ham beklemt og ilde til mode. Den grønne plyssalon med de matte hvide stearinlyslanter blev forvandlet til karlekammer, eller måske snarere belægningsstue. Det var som at blive rykket bagud i tiden til studieårene i Dresden. Men ugifte studentergrønskollinger kunne man undskylde, han havde selv været en af dem. Med modne gifte mænd var det noget ganske andet.

Det andet samtaleemne var selvfølgelig krigen. Hvad angik bolsjevikernes hærgen på den anden side af Østersøen, var enigheden ganske vist massiv. Ethvert anstændigt menneske havde støttet Finlands sag, lige siden krigen brød ud. Og heller ikke her efter den dyrekøbte fred, der havde kostet de tapre finner såvel Karelen som store områder i sydøst, var der ret meget at diskutere. Det var dog et lille lyspunkt, at Finland havde klaret sig meget bedre end nabolandene Estland, Letland og Litauen, som var blevet opslugt af barbariet og forvandlet til sovjetrepublikker.

Lige de ting kunne man snildt tale om, for her var alle enige, og man risikerede ikke at komme op at skændes.

Anderledes var det med Tysklands offensiv i vest. Enhver samtale på det område var som et minefelt, hvor det mindste uoverlagte ord kunne udløse en eksplosion af misstemning.

Han stod selvsagt på Tysklands side, når det gjaldt erobringen af Frankrig. Tyskerne havde fået sagt tak for sidst til franskmændene, disse ulideligt storsnudedede narrehoveder. Desuden var det endnu en gang franskmændene, der havde erklæret krig uden gyldig grund. Det var nærmest en nydelse – indrømmede han i sit stille sind, han ville aldrig vove at sige det højt – at læse om, hvordan de franske generaler og politikere var blevet tvunget til at underskrive kapitulationen i den samme jernbanevogn, hvor de havde dikteret starten på den ukristelige Versaillesfred. Og med tysk organisation og teknik skulle der nok blive sat tiltrængt skik på den franske hønsegård.

Problemet var ikke Frankrig. Næppe heller Danmark, pressen havde jo berettet udførligt om det gode forhold mellem den danske befolkning og de tyske gæster. Danmark havde stadig både sin konge og regering, og samarbejdet mellem de to germanske broderfolk så ud til at fungere glimrende.

England var heller ikke problemet, der var ingen som helst grund til at have ondt af de inhumane englændere. De var begyndt at dræbe civile ved at terrorbombe ikke bare Berlin, men også andre tyske byer, til trods for at både Luftwaffe og den tyske hær havde behandlet de slagne englændere ved Dunkerque på den mildest tænkelige måde. Næsten en halv million englændere var trængt sammen på en smal strimmel af kysten uden mulighed for at forsvare sig. Hvis Tyskland havde slået til med panservåben og fly, var det blevet historiens blodigste massenedslagtning. Men Tyskland skåned dem og lod dem flygte uhindret hjem til deres ø for at slikke sårene. Og englændernes tak for denne storsindet-
hed var altså massive bombeangreb mod civile mål.

Det var imidlertid ingen nytte til at prøve at diskutere den slags

aspekter. Englænderne havde forbløffende mange sympatisører blandt svenskerne, samtaleemnet var yderst ømtåleligt. Men for ham selv, i hans stille sind, var England i det mindste ikke noget problem.

Spørgsmålet om Norge var til gengæld særdeles smerteligt. Hans landsmænd havde ikke taget imod det tyske ekspeditions-korps med åbne arme ligesom danskerne. Tværtimod. I den tapre, men meningsløse modstandskamp havde de sænket tre tyske krydsere og flere torpedojagere, og især nordpå led tyskerne svære tab. Og dermed var grundlaget for et normalt og venskabeligt forhold mellem nordmænd og tyskere nærmest tilintetgjort. Kong Haakon og kronprinsen, hans gamle sejlerkammerat Olav, sad nu i London sammen med den flygtede norske regering.

Det var ikke til at tale med nogen svensker om, men samtidig var emnet irriterende oplagt. Alle andre på byggepladsen vidste jo, at han var nordmand – hvor meget han end “svenskede sig”, som banebørsterne på Hardangervidda havde sagt om dette blandingssprog, kunne folk høre, at han var nordmand, så snart han åbnede munden.

Nej, situationen i Norge ville han ikke drøfte med udenforstående og helst heller ikke hjemme til søndagsmiddagene i Saltsjöbaden.

Hardangervidda. Bergensbanen. Det var der, hans ingeniørliv var begyndt, dengang han dårligt nok var tør bag ørerne, og nu, hen mod slutningen af hans arbejdsliv, var det som at starte forfra. Det følte næsten som en højere mening.

Efter sigende var det den koldeste vinter i hundred år, eller i hvert fald i mands minde, kviksølvet kom sommetider ned i nærheden af $\div 40$. Vinden var ikke lige så bidende som oppe på vidderne, men alligevel var det som at genopleve en del af ungdommen, bare med bedre udstyr denne gang. Han havde god gavn af sin gamle ulvepels, når arbejdet med at opvarme tømmerstokkene begyndte i de tidlige, bælgmørke morgentimer.

Når tømmerstokkene nåede frem, var de så gennemfrosne, at

de ikke var til at arbejde med. De svenske skove kunne levere fine tømmerstokke på tyve meter, men til piloteringen ude i elven skulle man bruge den dobbelte længde. Altså måtte man samle to tømmerstokke for at få en piloteringspæl på fyrre meter. Normalt ville det ikke have været noget problem, man brugte en enkel og velafprøvet teknik med bolte og spændskiver til sammenføjningerne. Men med gennemfrosne tømmerstokke gik det øjeblikkelig helt galt, hvis man forsøgte at drive boltene igennem, det var som at bore i glas. Altså måtte man opvarme træet med ild og desuden finde på en metode til at vende tømmerstokkene over ilden, omtrent ligesom når sydlændinge stegte et får på et roterende spid over et bål. Rent teoretisk virkede denne løsning meget enkel. I praksis var det noget sværere. Opvarmede man tømmerstokkene for meget, så der trængte kogende saft og harpiks ud, blev træets fibre nemlig for bløde, så man ikke kunne spænde boltene ordentligt fast; det var som at skrue skruer i en svamp. Og når træet så frøs igen, gik sammenføjningerne fra hinanden, og hele pælen var intet værd. Eller rettere for farlig at bruge. Og denne gang måtte intet gå galt, den mindste detalje skulle overvåges.

Ingen af alle de undersøgelser, der var blevet foretaget, havde kunnet give noget svar på, hvorfor det første brobyggeri var styrtet i elven og havde kostet atten mennesker livet. Ingen havde begået nogen fejl, i hvert fald ikke nogen påviselig fejl; hverken ham selv eller nogen andre.

Men en fejl måtte der jo være et sted, siden hele støbeformen til brobuen var brudt sammen i byggeriets slutfase. Det var det eneste, man kunne sige med sikkerhed.

Altså var det højst tvivlsomt, om det havde gjort nogen som helst forskel, hvis han selv havde kunnet være til stede under den sidste fase af støbningen, hvor ulykken indtraf. Teknikken var velprøvet, han havde selv gjort brug af den før. Hovedentreprenøren, Skånska Cement, havde også brugt den og aldrig haft problemer med den. Så det var sikkert helt omsonst, at han havde forbandet de to tyske forfattere, der af en eller anden grund ikke

kunne bo under samme tag på Saltsjöbadens Grand Hotel, så en af dem – desværre bolsjevikken og ikke nobelpristageren – måtte bo hjemme hos dem i Villa Bellevue. Hvilket havde haft til følge, at han måtte rejse hjem for at være vært under middagen. Det ville ikke have været til at holde ud at tænke på, hvis dette banale etikettespørgsmål kunne have forårsaget atten menneskers død. Men sådan forholdt det sig altså heller ikke.

Nu hvor man skulle gøre alting forfra, sagde det jo sig selv, at man i enhver henseende valgte det sikre frem for det usikre. På sin vis var det næsten komisk, at man vendte tilbage til en ældre tids byggeteknik, før betonen. På Hardangervidda havde han bygget stenbroer. Så startede man med en brobue af træ mellem de to punkter, der skulle forbindes. Men for at den ikke skulle brase sammen i den hårde blæst, måtte man opføre et afstivende byggestillads af stolper og brædder helt nede fra dalbunden og op, og der skulle en enorm masse tømmer til for at gøre afstivningen solid nok. Det var i 1905. Nu skrev man 1940, og man var tilbage ved udgangspunktet. Det var som at bygge Kleivebroen en gang til.

Dog selvfølgelig med den forskel, at man dengang ikke havde behøvet at varme tømmerstokkene op over åben ild, hvis man havde brug for at samle dem. Deroppe havde ingen form for brobyggeri nemlig været mulig om vinteren, hvor man måtte bruge alle kræfterne på tunnelarbejdet.

På sin vis var han tilbage, hvor han var begyndt.

Han kunne godt lide lugten af grøn sæbe. Også den mindede ham om ungdomseventyret på Hardangervidda, hvor det hele begyndte, eller i hvert fald livet som ingeniør begyndte. De ubehandlede gulyplanker på hans loftsværelse med udsigt til elven var omhyggeligt skuret med grøn sæbe. De smukke kludetæpper var formodentlig også vasket i grøn sæbe, eftersom sæbespånere og vaskepulver var rationeret. I fedtstensbrændeovnen tændte han op med frisk træ, spildtræ fra forarbejdningen af tømmeret, som der var enorme mængder af. Om aftenen når han sad ved

petroleumlampen med sine tegninger og beregninger – elektrisk lys var der kun nedenunder – kunne han få temperaturen så højt op, at han til sidst måtte sidde i bar undertrøje. Når han vågnede om morgenen under den norske dundyne (hans eneste bidrag til inventaret, svenskere ville stadig hellere ligge og fryse under almindelige tæpper), var der en tynd isskorpe på vaskevandet i kanden ved hans toiletskab, og nogle gange var selv urinen i den blåmønstrede potte under sengen frosset til is.

Alt dette gav ham en indre fred, som var svær at forklare. Det var det samme, når han morgenbarberede sig foran det revnede spejl i lyset fra petroleumlampen eller trådte ud på trappen i sin ulveskindspels og tog en dyb indånding gennem næsen. Det var en enkel test. Hvis temperaturen nærmede sig ± 40 , frøs næseborene sammen.

Hvis han nu skulle prøve at forstå denne behagelige følelse af kulde, mørke og hårdt arbejde, så kunne han kun forestille sig oplevelsen som en form for pilgrimsrejse tilbage til sin oprindelse, som om han rensede både sjæl og krop ved at leve som en almindelig arbejder.

For da han i sin tid kom ned fra Hardangervidda, og Bergensbanen stik mod alle bedreviddende hoveders forudsigelser var blevet til virkelighed, skulle hans liv aldrig mere blive det samme. Hans bror Oscar havde på en eller anden mirakuløs måde, hvis det da ikke var ved Guds forsyn, skabt sig en anelig formue i Afrika. Det var den, der havde lagt grunden for hele familiens velstand, for ikke at sige overflod, i al overskuelig fremtid.

Blot to år senere sejlede han datidens smukkeste og hurtigste yacht til sejr i Kielregattaen og sad ved kejserens bord under afslutningsdagens banquet, nyforlovet med Ingeborg.

Intet af dette burde have kunnet ske. Ingeborgs far, baron von Freital, troede så sandelig ikke på kærligheden, men des mere på penge og byrd og i særdeleshed på gunstige kombinationer af disse to mægtige størrelser. Så hvis det ikke havde været for Oscars formue i mahogni og elfenben, kunne Ingeborg aldrig være

blevet en simpel norsk ingeniørs hustru, uanset om han havde sin årgangs flotteste eksamen fra Technische Hochschule i Dresden.

Hvorfor Gud havde ladet en sådan nåde tilsmile dem alle, var lige så lidt til at forstå, som hvorfor Han i deres barndom havde kaldt både deres far og farbror hjem, da de forsvandt på havet.

Det ene var lige så uransageligt som det andet.

Sandsynligheden havde talt for et helt andet liv, da han kom ned til Bergen efter velforrettet arbejde oppe på vidderne. Som statsansat ingeniør havde han oppebåret en løn på 600 norske kroner om året plus det, der blev kaldt kost og logi, altså at bo, som han boede nu, om end med seks-syv meter høje snedriver uden for huset.

Oscar og han kunne selvfølgelig have startet et ingeniørfirma i Bergen, de skulle nok have kunnet tjene mere end til det daglige udkomme, kunne måske endog være kravlet et stykke op ad den sociale rangstige, om end næppe helt op til Bergens højere bourgeoisie. De ville med tiden være blevet gift med en bergensisk kvinde, de ville have boet der den dag i dag og haft en helt anden tilværelse end den, de fik.

Og det ville være blevet et fattigere liv uden Ingeborg. Sådan var det. Den dag i dag *elskede* han Ingeborg over alt på jorden. Det var et ord, han aldrig brugte eller bare tænkte om andre end hende, ikke engang børnene. Det ord var for stort uden troen på Gud.

Det var ikke pengene, der havde været Guds største nådegave, men Ingeborg. Okay, pengene fra Afrika havde jo været den uomgængelige betingelse for baron von Freital, der helt frem til sin datters bryllupsdag opfattede sig selv som hendes ejer med samme selvfølgelighed, som han ejede sejlbåde og slot.

Lugten af grøn sæbe, det friske, saftfyldte træs knitren i fedtstensovn og isskorpen på urinen var således et rensende bad for sjælen, en sublim påmindelse om, hvor meget han havde Gud at takke for.

Det var frem for alt en påmindelse om al den slags, han i hvert

fald her i de senere år undgik at reflektere over, nemlig hvor nemt det havde været at komme fra fattigdom til *rigdom*, selvom han ikke brød sig om ordet. Men sagligt set var det ikke til at komme uden om. Alene familiens ejendomsportefølje i Berlin og Dresden havde sandsynligvis en værdi, der ikke uden videre lod sig gøre op i penge. Og det var helt og holdent Oscars fortjeneste. Hjulpet noget på vej af tyvernes tyske hyperinflation, hvis man skulle være helt ærlig. Men selv var han kun en brobygger, som lykken ved Guds forsyn havde tilsmilet i sjælden grad.

Ja, denne rejse tilbage til kulden og mørket var ligefrem blevet et nyttigt stop i livet; hans tog gjorde holdt ved en station til eftersyn og eftertanke. Om natten drømte han også sommetider om livet på Hardangervidda, og når han halvt i søvne satte fødderne ned på det iskolde plankegulv for at stå op i et ærinde af den art, der tvinger mænd i hans alder til at afbryde den dybeste søvn eller de sødeste drømme, så føltes det, som om han stadig befandt sig deroppe.

Men kogekonerne på Bergensbanens byggepladser var sandt at sige meget anderledes end Britta, hans værtinde, og gik han ud fra, ejer af det lille træhus ved elvbredden. Kogekonerne på Hardangervidda havde været nok så robuste, både af kropsbygning og sindelag. De var barakkernes ubestridte herskerinder og holdt uden besvær en snes mandfolk i tugt og formaning, hvor elskovssyge de så ellers kunne te sig efter flere måneder på fjeldet.

Britta var i flere henseender kogekonernes diametrale modsætning; man kunne ligefrem kalde hende en bedårende kvinde. Eller det kunne man måske ikke, ikke i hans alder, det kunne misforstås. Han var fyldt femogtres, så det var ikke passende. Det hindrede ham dog ikke i at gøre visse uundgåelige iagttagelser, og hvad han tænkte ved sig selv på sit loftsværelse kunne hverken skade eller genere nogen.

Altså, hun *var* faktisk en bedårende kvinde. Altid glad og fuld af liv, altid med et bredt, venligt smil, aldrig en sur mine, altid yderst tjenstvillig og arbejdsom. Om formiddagen gjorde hun

rent på hotellet i Kramfors, derefter tog hun bussen hjem og klarede opvasken i arbejdernes frokostbarakker ved brofæstet for så at ile hjem til ham og servere middag, alt sammen i en flyvende fart og altid i lige kviddrende godt humør.

Sådan et menneske kunne man ikke andet end holde af. Beundre, ligefrem, for hun kunne ikke have haft det alt for nemt i livet. Hun havde en søn, der havde taget studentereksamen som privatist i Härnösand, og hun havde uden tvivl finansieret hans studier med sit hårde slid. Nu var knægten indkaldt til militæret ligesom alle andre, og som værnepligtig student ventede der ham naturligvis lang tids tjeneste med uddannelse til befalingsmand.

Dér havde de efter den første famlende tid fundet et utvungent fælles samtaleemne: De havde begge sønner, som var indkaldt til militærtjeneste "et sted i Sverige", som det hed i den der slager. Hun var bange for, at militærtjenesten skulle sluge for meget tid. Sønnen – Hjalmar hed han – skulle jo gerne ud og bidrage til forsørgelsen. På sin vis var situationen den samme for hans egen søn Karl, der nu var indkaldt til flåden på ubestemt tid. Studierne på Handelshøjskolen havde han afsluttet, inden krigen begyndte, og han havde også haft flere kontorpraktikpladser. Men var man løjtnant i flåden i krigstid, måtte alle andre hensyn vige. Sådan var det bare.

Hendes søn, Hjalmar, ville avancere til sergent i løbet af de kommende år. Krigen så ud til at fortsætte mindst to år mere, englænderne var ikke sådan at få bugt med ude på deres ø. Og, havde han prøvet at forklare, efter krigen ville alle arbejdsgivere se særlig positivt på den ansøger, der havde en befalingsmandsgrad fra forsvaret. Det gjaldt i lige høj grad begge deres sønner.

I virkeligheden var det selvfølgelig ikke helt det samme, det var han udmærket klar over. Det gjorde en betragtelig forskel, om man som hans Karl efter krigen stod som orlogskaptajn af reserven med en eksamen fra Handelshøjskolen og var garanteret arbejde i familieforetaget, eller man som hendes Hjalmar var arbejdsløs sergent uden en højere uddannelse. Men i prin-

cippet var det det samme, klasseforskelle kunne man ikke rigtig gøre noget ved.

Hun gjorde sig imidlertid mange bekymringer om økonomien, og derfor undlod han at spørge, om Hjalmar kunne tænkes at læse videre, når han blev hjemsendt fra militæret. Studentereksamen var jo kun et første springbræt ud i livet. Men hun opfattede tilsyneladende den hvide hue som afslutningen på alle studier og som adgangsbillet til en form for højere position i samfundet og dermed en garanti for en bedre stilling. Han undgik omhyggeligt at sige hende imod på det punkt.

Og han havde gjort to enkle iagttagelser. På de få breve, hun modtog, som regel fra banken i Kramfors, var hun tituleret "Frøken Britta Karlsson". Hun så afgjort ud til at være under fyrrer. Og når hun nu havde en søn omkring de tyve, måtte hun altså have været seksten-sytten år, da hun fik ham.

Hun var med andre ord ugift mor, og hvem der så end var far til Hjalmar, så var han tydeligvis pist væk. Hun nævnte aldrig Hjalmars far med et ord; det var, som om sønnen var kommet til verden ved jomfrufødsel.

Han var ikke fordømmende, i det spørgsmål var han ikke alene principfast af egen overbevisning, men var også gennem årtier opdraget af såvel Ingeborg som hendes bedste veninde Christa, der også var hans svigerinde. I deres ungdom i Tyskland havde de begge været venstreradikale, Christa havde tilmed i flere år bedrevet seksualoplysning i arbejderkredse i Berlin, og i de år havde hun også fået foretaget flere aborter. Og de havde begge ret, når de ikke uden ironi påpegede det besynderlige ved, at mens moderen, der stod ene og forladt tilbage, blev stemplet som hore, gik den fejte flygtede barnefader helt fri. Så han delte på ingen måde tidens fordomme om, at enlige mødre var specielt lette på tråden.

Men tapper var hun i sin tydelige afvisning af at tage skylden på sig og gå rundt med bøjet hoved som landsbyen Lundes eneste ugifte mor. Det var ikke særlig svært at forestille sig, hvordan land-

befolkningen her i det nordlige Sverige så på den sag. Nemlig på nøjagtig samme måde som landbefolkningen i hans egen fødeegn i Vestlandet.

Og så alligevel altid dette strålende smil og roser på kinderne, når hun susede fra det ene arbejde til det andet og bagefter hjem til sin logerende. Hun var et naturbarn i sin enkle ligefremhed, virkede endog ubevidst om sine særdeles iøjnefaldende fysiske fortrin. Når hun bøjede sig ned for at tørre noget op på køkken-gulvet og vendte sin nydelige bagdel lige op mod ham, mens hun ivrigt vuggende ordnede gulvet, syntes hun overhovedet ikke at ænse det måske noget udfordrende ved sådan at vise sig frem. Man kunne ikke andet end synes godt om sådan et menneske.

Og de havde altid sønnernes velbefindende i militærtjenesten at tale om, det eneste aspekt af krigen, der interesserede hende ud over rationeringsmærkerne, så alle samtaler mellem dem blev enkle og ligetil. Allerede efter en måneds tid havde han foreslået at kalde hinanden ved fornavn frem for herhjemme, hvor de alligevel kun var de to, at fremture med fjollede former som “hr. ingeniøren” og “fru Karlsson” (han havde ignoreret det med “frøken”; var hun mor, så var hun også “fru” i hans øjne).

Han kunne ikke have fundet et bedre midlertidigt hjem her ved brobyggeriet. Duftene, den grønne sæbe, de iskolde morgener, faldhammerens dunk, som for hvert slag drev byggeriet seksten millimeter tættere på fuldbyrdelsen. Det ville endnu en gang blive verdens længste brospænd. Her havde han sin hemmelige, private verden, klædt i enkelt arbejdstøj, med en enkelt pilsner til maden, hjemmelavet pølse eller labskovs, ikke noget med snaps, endsige vin.

I den smalle garderobe oppe ovenpå, egentlig bare en niche bag to tagbjælker med et spraglet forhæng i stedet for dør, opbevarede han sit rejsetøj. Når han rejste hjem om lørdagen, valgte han at tage af sted på et tidspunkt, hvor hun ikke var hjemme, og skiftede hurtigt til bytøjet, inden han gik ud til den ventende generatorgasdrevne taxa.

Selvom det var århundredets koldeste vinter, ankom togene altid til tiden, med lokomotiverne lodne af sne som isbjørne. Førsteklasseskupéerne var behageligt opvarmede, krystalkarafferne med vand klirrede let for hvert dunk mod skinnesammenføjningerne, lyset fra læselampernes blomsterformede, matslebne glasskærme faldt blødt på det sammenklappelige læsebord, det røde plys var aldrig for varmt, aldrig for koldt, og uden for de næsten helt tilsnede vinduer hylede fartvinden som en storm. Førsteklassesvognen var sjældent overfyldt som resten af toget, for ingen officerer under oberstløjtnantsrang havde tilsyneladende lov til at køre på første. Han havde ofte hele kupéen for sig selv i eksprestoget til Stockholm.

Det var altid med en følelse af indre fred og ro, han rejste hjem om lørdagen, til den anden verden, til familien, selvom de håndsyede italienske sko lige i starten føltes noget stramme efter en uge eller to med store støvler med tykt uldfor. Når han befandt sig i den ene verden ved elvbredden, hvor man på denne tid af året måtte indlede hver arbejdsdag med at lade de to lejede bugserbåde bryde nattens is, længtes han sjældent hjem. Når han kom hjem til den anden verden i Villa Bellevue, hos Ingeborg og familien, skete det mærkeligt nok des oftere, at han længtes op til byggeriet.

Han vidste aldrig, hvordan hjemkomsten til Saltsjöbaden ville forme sig, og hvor mange familiemedlemmer de ville blive rundt om bordet til søndagsmiddagen. Karl havde sin tjeneste i flåden, og dér tog man ikke hensyn til familiemiddage. For Rosa var situationen tilsyneladende omtrent den samme. Hun var startet i sin stilling som lovende aspirant i Udenrigsministeriet, som hun havde tilkæmpet sig blandt et stort antal ansøgere, men nu var hun blevet forflyttet til et anonymt kontor, der lå et sted ved Karlaplan langt fra ministeriet. Hvad hun lavede der, var yderst uklart og åbenbart særdeles hemmeligt. Han kunne kun gætte på, at det på en eller anden måde havde noget at gøre med, at hun

velsagtens talte bedre tysk end de fleste tyskere. Mere ønskede han ikke at vide.

Noget lignende gjaldt deres ældste datter, Johanne. Hun havde skrevet licentiatafhandling i litteraturhistorie, men ikke fået et docentur, kun en mere simpel underviserstilling, ifølge hende selv som følge af akademiske intriger. Man måtte gå ud fra, at hun omgikkes Stockholms litterære bohemer eller i hvert fald venner, som hun ikke ville præsentere i sit eget hjem. Hvad det kom sig af, var det ørkesløst at gruble over; det kunne have flere naturlige forklaringer. Mere foruroligende var det, at hun åbenbart meget hyppigt rejste til det besatte Norge, altid under henvisning til at hun skulle besøge sin gamle farmor på Osterøya. Hvad hun, så vidt man kunne forstå, også gjorde, eftersom hun altid kom tilbage med en røget fåreskank eller et andet lige så håndfast bevis på, at hun faktisk havde været der. Lidt underligt var det, men han havde aldrig forsøgt at udspørge hende.

At komme hjem var næsten altid forbundet med en form for overraskelse. Måske var de kun Ingeborg og ham selv både om lørdagen og om søndagen. Eller måske stod den på søndagsmiddag for ti personer, for eksempel hvis nogen fyldte år, hvilket han pinligt nok var dårlig til at holde styr på, så Oscar og hans familie også kom over fra den anden side af Källvägen.

Det var fint nok ikke at vide det på forhånd, middagspåklædningen var alligevel næsten altid den samme uanset selskabets størrelse. Men når Ingeborg og han selv var alene, gik samtalen så meget nemmere, fordi ingen af dem var nær så skræmsikre med hensyn til krigen som visse andre i familien. Krigen kunne ellers ofte gøre dem uenige og i værste fald spolere aftenen.

Toget var fem minutter forsinket, da det rullede ind på Stockholms Centralstation. Det var usædvanligt og lidt irriterende, men hvis han var heldig med sporvognen til Slussen, ville det ikke være noget problem at nå Saltsjöbadetoget 18.00. Han ville som sædvanlig være hjemme på slaget syv.

Sporvognen var fuld af unge mennesker på vej til biografen og restauranter; der var kun ståpladser på den udvendige perron, og også her i Stockholm var der hundekoldt. Ikke at det gjorde ham så meget, han havde vænnet sig til ikke længere at blive kørt i bil, så snart han skulle nogen steder, og desuden var han hærdet af Ångermanlands vinterkulde. Og hvis man tænkte efter, var den hurtigste måde at komme fra Centralstationen til Saltsjöbaden på nok faktisk med sporvogn og tog. Selve togturen med Saltsjöbanen var i hvert fald hurtigere end i bil. Sådan fremtvang krigen de mest uventede erkendelser i såvel stort som småt.

Der var få passagerer med toget ud, men des flere stod og ventede på endestationens perron, naboer og bekendte på vej ind til byens restauranter – han tog for givet, at Saltsjöbadenboerne ikke søgte biografernes billige underholdning. Rationeringsbureaukratiet betød absurd nok, at det var nemmere at spise og drikke godt ude i byen end hjemme.

Vejen op til Grand Hotel var omhyggeligt ryddet med sneplov, snevoldene var flere meter høje. Hele vejen forbi hotellet hen til Strandpromenaden var i næsten lige så god stand, så han ville være hjemme om mindre end ti minutter.

Villa Bellevue lå mørk og stille oppe på sin høj, lyset var slukket på hele overetagen. Ingen af de unge var altså hjemme. Ingen fakler ved hovedindkørslen, og trappen op til huset var forresten ikke ryddet. De skulle altså heller ikke have gæster.

Han stoppede op ved indkørslen og så op på det mørke hus. Hans ånde stod om ham som hvid røg, han havde gået unødigt hurtigt, var måske lidt ivrig efter at komme hjem. Det gav et lille sæt i ham, da han først nu så det enlige lys i karnappen. Et enkelt stearinlys, det var hendes signal til ham om, at de havde i hvert fald lørdag aften for sig selv. Det var det, han havde håbet på.

Han tog bakken op ad Källvägen til køkkenindkørslen. På den anden side af vejen kom der et svagt lys fra Akvariet, som Oscars funkisvilla blev kaldt på grund af de store panorama-

vinduer. Heller ikke der forberedte man tydeligvis nogen større selskabelighed.

Da han nåede op for enden af den stejle stentrappe, konstaterede han, at hele gårdsplassen foran køkkenindgangen var ryddet, og så spor af lastbildæk i sneen. Den snilde Karlsson, chaufføren uden bil, havde åbenbart fundet på en metode til at undgå en hel dags arbejde med at skovle sne. På skråningen op til legepladsen og gyngerne var sneen derimod urørt. Drengene havde altid brugt den som skihopbakke, men den tid var for længst forbi. Nu havde krigen lagt beslag på dem. I hvert fald på Karl. Hvad Harald lavede, eller hvor han var henne i verden, turde han slet ikke tænke på.

Der var lys i køkkenet, han kunne se nogen gå rundt derinde. Ingeborg var sikkert også hjemme, men det ville jo være lidt dumt, hvis hun ventede ham ved hovedindgangen på den anden side af huset, og han så kom ind ad køkkendøren. Men den sag – opdagede han først nu – blev afgjort af to kæmpestore brændestabler, som spærrede vejen rundt om huset. Man kunne ikke længere fyre huset op med kul og koks, det var for stort, rationerne var for små. Nå, så måtte det altså blive køkkendøren. Hvis han ringede på, ville alle i huset være klar over, at det var ham, der kom hjem.

Og det var de. Da han holdt Ingeborg i sine arme, slog det ham, hvor varm hun var, selvom det følte, som om hun havde tabt sig. De sagde ingenting, stod bare med armene om hinanden. Nogle øjeblikke havde han det, som om han bare ville blive i omfavnelsen, ikke sige noget, ikke give slip, bare blive stående ordløst for at lade følelsen vokse frem mellem dem. Men det fortog sig, da hun gav sig til at hjælpe ham af med frakken, og han måtte bakse galocherne af, mens hun fortalte, at middagen bød på en norsk overraskelse. Det havde han allerede gættet på duften fra køkkenet.

Han skyndte sig op ovenpå for at klæde om til middag, rejsetøjet duede ikke, og hun var allerede omklædt.

Det eneste, der altid var fuldstændig ens ved disse hjemkomster lørdag aften, var hans soveværelse. Ellers var det meget forskel-

ligt, hvad han kunne blive mødt med, den livlige snak fra mange gæster, der stod med et glas sekt i den ene hånd og en cigaret i den anden, hele familien eller halvdelen af den, med eller uden onkel Sverre, ændret møblement, nye gardiner et sted eller nye malerier på væggene – der var altid noget uventet. Men hans soveværelse havde været det samme, siden de flyttede ind for over tyve år siden.

Bred, mørkbejdset egetræsseng, klædeskab af samme materiale, som fyldte størstedelen af langvæggen over for sengen, et natbord med sengelampe og Bibelen, et simpelt skrivebord ved vinduet og kun to vægdekorationer, et krucifiks på højre side af sengen og på den anden side et stort fotografi af yachten *Ran* med spileren i de norske farver; ærgerligt at man ikke kendte til farvefotografier dengang.

Han klædte sig hurtigt af, tog undertøjet op af sin lægetaske af krokodilleskind, den eneste bagage han rejste med, og lagde det i snavsetøjskurven. Al anden vask i Lunde tog Britta sig af. Men ikke hans undertøj, det ville have været upassende. Han fortsatte ud på badeværelset og barberede sig hurtigt, uden at skære sig. Det tog ham under ti minutter at klæde om.

Ingeborg ventede som sædvanlig i karnappen, hun havde tændt to lys nu og åbenbart på egen hånd fundet en halvflaske moselvin frem. Han roste hendes valg af vin, og hun svarede spøgefuldt og som så ofte før, at krigen medførte de mest forbløffende forandringer også i kvinders liv, som for eksempel nødvendigheden af at lære at orientere sig i en vinkælder.

Sådan var deres ritual, når de var alene, de startede altid aftenen her. Han spurgte til hendes arbejde som formand for Røde Kors i Saltsjöbaden, og hvordan det gik i hendes praksis, nu hvor hun kun arbejdede tre dage om ugen for at få tid til hædershvervet i Røde Kors. Den seneste tid havde det frivillige arbejde samlet sig om to ting, Norgeshjælpen og kurser i førstehjælp og brandsår. Ud over indsamling af tøj og alle slags strikkede ting, der var konstant efterspørgsel på varme uldstrømper.

Han syntes, hun påtog sig for meget ekstraarbejde. Al respekt for behandling af brandsår, men der var ingen realistisk grund til at tro, at bomberne skulle begynde at falde over Saltsjöbaden. Da han så hendes bekymrede ansigtsudtryk, fortrød han straks sin lidt ironiserende tone.

“Det er ikke det, det handler om,” sagde hun efter at have tænkt lidt efter, nu demonstrativt på tysk. “Problemet er, at jeg er født tysker, og alle ved det. Jeg er nødt til at vise, at min solidaritet ligger her hos os, ikke hos ... ja, du ved, hvad jeg mener.”

“Alle, der hører dig tale, tror, du er norsk,” indvendte han tøvende, men da det gik op for ham, at han automatisk havde svaret på tysk, gentog han det mere fyndigt på norsk.

“Sniksnak,” sagde hun, stadig på tysk. “Alle er helt på det rene med, hvordan det forholder sig. Det er det samme med din brors børn i Tattbyskolen, enten driller kammeraterne dem, fordi de er tyskere, eller også ser de op til dem, og det ene er lige så skidt som det andet. Derfor tænkte jeg på, om ikke vi burde gøre som Johanne og blive svenskere.”

“Du mener ansøge om svensk statsborgerskab?”

“Ja, jeg har undersøgt sagen. Det er kun en lille formalitet efter så mange år i landet.”

Hendes forslag kom bag på ham. Vist var han nordmand, men han havde boet og arbejdet så længe i Sverige, så det spillede vel ingen rolle, hvilken farve passet havde?

Jo, sagde hun, nu gjorde det. Den tyske krigsmagt var uimodståelig, det havde man fået beviser nok på. I den tyske presse talte man allerede om Norge som “Nordland”, en provins i det germanske Stortyskland på linje med Østrig eller Østpreussen. I praksis eksisterede Norge ikke længere som selvstændigt land. Hvor hårdt det end var at se i øjnene, så var det altså et faktum. At være norsk statsborger var dermed ensbetydende med at være tysk statsborger, om ikke nu så i fremtiden.

Han vidste ikke, hvad han skulle svare, i politiske diskussioner med hende kom han altid til kort. Hele hendes liv havde været

politik, helt tilbage fra stemmeretskampens tid, og hun og Christa kunne stadig geråde i lidenskabelig og kompliceret diskussion om socialdemokrati og bolsjevisme.

“Men,” indvendte han lidt efter, “ville det ikke være illoyalt at gå hen og blive svensker lige nu, jeg mener i så svær en tid for Norge? Og hvad nu hvis Hitler også finder på at indlemme Sverige eller ‘Svealand’, eller hvad vi nu måtte blive kaldt, så er vi jo lige vidt. Det svenske forsvar kan ikke klare sig mod Tyskland – måske lidt længere end Norge, men ikke i længden.”

“Den tid den sorg, det må vi se til den tid. Men det er ikke at være illoyal, hvis man skifter pas, så man ikke bliver tysk undersåt, for det vil jeg ikke være under de nuværende omstændigheder.”

Han var helt i vildrede, han havde aldrig skænket statsborgerskabet en tanke, end mindre at det norske pas skulle kunne gøre ham til tysker. Han blev reddet ud af rådvildheden, ved at en af stuepigerne kom ind og meddelte, at middagen stod på bordet i den lille spisestue.

“Er det kun Anne, der er her i dag?” benyttede han lejligheden til at skifte samtaleemne, da de rejste sig for at gå til bords. Han var udmærket klar over, at han alligevel ikke slap uden om statsborgerskabsdiskussionen.

“Ja,” sagde hun. “Jeg gav Jorunn og Signy fri med en skilling til en biograffur. Dagens middag var ikke ret kompliceret at lave, som du straks vil få at se.”

Forretten bestod af røget makrelrogn og en pebersauce med *rømme*, og borddækningen afslørede, at hovedretten var ludfisk, idet fiskebestikket var af den moderne rustfri type, som ikke, i modsætning til det sædvanlige sølvbestik, blev farvet blålilla af ludfisken, så det tog flere timer at pudse det pænt igen.

Til makrelroggen fik han øl og en snaps, men der var også dækket op med vinglas, og det vakte hans nysgerrighed. Det var sin sag at finde en vin, der gik godt til ludfisk.

Han roste maden og kunsten at fremtrylle varer, som var så svære at skaffe. Selvom der næppe var rationering på makrelrogn

og ludfisk, måtte det alligevel kræve en større indsats at få fat i, det var jo kun første søndag i advent, knevrede han løs. Hun lod ham roligt snakke løs, skålede med ham i hvidtøl til hans snaps og fortalte, at det var Johanne, der havde haft varerne med ovre fra Osterøya. Det var altså ikke en hvilken som helst ludfisk.

Samtalen døde hen, en tid hørtes kun kniv og gaffel.

“Nå,” sagde hun, da hun havde lagt bestikket til forretten fra sig. “Sig nu, hvad du synes.”

Hun var slået over i norsk.

“Du mener om makrelrognen?”

“Spil nu ikke dum, du ved godt, hvad jeg mener.”

“Har du talt med Karl og Rosa?” forsøgte han at vinde tid, men indså i det samme, hvor dumt spurgt det var.

Karl var svensk officer, Rosa ansat i Udenrigsministeriet i Stockholm. De var selvfølgelig for længst blevet svenske statsborgere, sagen havde været så uvæsentlig, eller så indlysende, at ingen havde diskuteret den før nu.

Ingeborg svarede ikke engang, hun smilede bare lidt, da hun så, at hendes mand blev klar over sin egen tankeløshed.

“Nå ja,” fortsatte han, “formelt er det kun dig og mig, der er norske statsborgere, ikke? Så giver jeg mig. Vi gør, som du siger. Hvordan foregår det rent praktisk?”

“Jeg har gjort papirerne klar inde på arbejdsværelset, du skal bare skrive under,” sagde hun og ringede med den lille sølvklokke som signal om, at det var tid til at servere ludfisken.

Og ludfisken var virkelig aldeles fortræffelig, lavet af torsk af højeste kvalitet, ikke lange, som svenskerne sværgede til. Eller også vidste de ikke bedre. Og ikke noget pjatværk til hvid sovs, men godt med sprødstegt røget flæsk i smeltet fedt, ærtepuré og sennep. Det hele var, som det skulle være, da det kom på bordet.

“Og nu til min lille overraskelse,” sagde Ingeborg, da de havde forsynet sig. “Jeg har faktisk fundet en vin, som passer glimrende til denne eksotiske ret.”

Hun ringede atter med sølvklokken og Anne, der måtte have stået og ventet uden for døren, kom ind med en høj, grøn flaske, der altså lignede en moselvin. Men det var det ikke.

“Det her er en riesling fra Elsass, specielt tiltænkt stædige nordmænd, som nægter at drikke fransk vin,” forkyndte Ingeborg lidt højtideligt, inden hun brast i latter. Der gik et par sekunder, før han fangede den oplagte pointe.

Elsass-Lothringen var blevet genforenet med det tyske fædreland og skulle aldrig mere kaldes Alsace-Lorraine. Det var faktisk en tanke, han allerede havde leget lidt med, at man måske nu kunne begynde at botanisere blandt de franske vine, i det mindste champagne til at begynde med. Der var en og anden i omgangskredsen, som rynkede lidt på næsen ad hans stædige insisteren på at servere sekt i tide og utide. Krigen havde altså sine lyse sider, i hvert fald i det små.

Desuden havde hun rent faktisk ret. Elsassvinen her passede virkelig forbløffende godt til ægte norsk ludfisk.

Efter middagen så de nærmere på nogle nye malerier, hun med Sverres bistand havde skaffet fra den jødiske kunstner, som nu boede i Snuskongen Ljunglöfs enorme gamle snedkermestervilla kun nogle hundred meter henne ad Strandpromenaden. Det var afgjort typisk modernistiske værker, der snarere skulle forestille drømme end virkelighed, ikke lige hans smag. Men han var enig med hende i, at farveskalaerne stod godt til de løvegule vægge lige her i den lille spisestue. Modernisme passede bedst til et hverdagsagtigt rum med masser af lys.

Som sædvanlig, når de var alene, satte de sig hen i karnappen igen, hvor de to stearinlys næsten var brændt ned. Hun havde det skidt med, at de havde glemt at puste lysene ud, da de gik til bords; han syntes, hun overdrev sparsommeligheden.

Eftersom det var lørdag aften, var der meget underholdning at vælge imellem på de forskellige radiokanaler. De endte med at vælge den tyske radios, en hel Beethovenaften, der skulle begynde med *Kreutzerensonaten* efterfulgt af *Pastoralesymfonien* med Berlins

filharmonikere, mere stille og rolig musik end man var vant til fra Tyskland i disse tider. Anne serverede kaffe, likør og brandy og hentede to nye stearinlys. Det slog ham, at man godt kunne begynde at drikke cognac nu, selvom det selvfølgelig kunne blive svært at skaffe, før krigen var slut.

I anden sats af violinsonaten lænede han sig tilbage, lukkede øjnene og prøvede at glide ind i musikken, som om der ikke eksisterede noget andet i verden end Ingeborg lige over for ham. Hun var der altid, også oppe ved Ångermanälven, og i årevis havde de kunnet sidde helt stille sammen, især når de hørte musik. At tie sammen var en kunst.

Han fantaserede om, hvordan han, hvis nu Gud havde givet ham den gave at kunne komponere musik i stedet for at bygge broer, hellere ville have været som Beethoven end som den uimodståeligt medrivende Mozart, for ikke at tale om de mere fruentimmeragtige som Chopin, Schumann og Tjajkovskij. Han blev straks fløvet over sit barnlige overmod, men lige nu var det kun Gud, der kunne have gennemskuet ham. Og måske Ingeborg. Hun kunne altid læse hans tanker, mens han altid måtte spørge for at få at vide, hvad hun tænkte.

I pausen mellem violinsonaten og symfonien, hvor der kun kom disharmoniske lyde fra radioen, publikums summen og orkesteret, der stemte instrumenterne, så han op på hende og opdagede, at hun så forpint ud. Han kunne helt tydeligt se det trods det svage lys fra kun to stearinlys. Han blev helt kold indeni, han var nødt til at sige noget, han var nødt til at spørge.

“Men ... elskede Ingeborg, hvad sker der?” fik han fremhvisket. Hun så op, som om hun var blevet grebet på fersk gerning.

“Åh, det er ikke noget ... jeg har bare lidt ondt i ... Nej, det er ikke det. Det er *dig*, Lauritz. Du vil ikke se. Hvis ikke Oscar havde lært mig, at strudsen aldrig stikker hovedet i busken, ville jeg sige, at du var sådan en. En god, elskelig ... struds.”

“Hvad er det, jeg ikke vil se?”

“Du kan vel nok forstå, at Johanne ikke bare rejser frem og til-

bage til bedstemor på Osterøya for at hente tørfisk, eller røget makrelrogn for den sags skyld?”

“Næh, helt ærligt, jeg ved ikke, hvad du taler om.”

“Kæreste Lauritz! Hun bruger sin tyske identitet, sine gode anbefalinger, vores medlemskab af Venskabsforbundet Sverige-Tyskland, alt det, der hele tiden skaffer hende indrejsevisum, til gang på gang at tage over efter fårekød og tørret fisk? Det tror du da vel ikke?”

“Men hvad ...?”

Han tav. Hun så først strengt på ham, så smilede hun og rystede på hovedet.

“Lauritz, Lauritz, Lauritz ...” sukkede hun. “Forstår du ikke, at hun arbejder for Hjemmefronten i Norge? Hun overbringer hemmelige meddelelser, hver eneste rejse er med livet som indsats, og ingen kan tale hende til fornuft; jeg kan i hvert fald ikke. Så, nu begynder musikken igen, lad os tale videre om det bagefter.”

Han lænede sig atter tilbage, lukkede øjnene og prøvede at synke lige så dybt ind i musikken som under violinsonaten. Det lykkedes langtfra.

Pastoralesymfonien var vel den blideste og venligste af Beethovens symfonier. Eller havde han bare ladet sig narre af titlen? Han så altid græssende får for sig, men ikke de får, han var vokset op med, vrisne, tillukkede, hårdføre, kæmpende mod blæst og regn, grå i pelsen af al Vestlandets nedbør. Slet ikke, nej, fårene i musikken her var mere sydlandske, lykkeligere, levede et nemmere og behageligere liv i et grønt og bølgende landskab med masser af saftigt græs, måske med blånende bjerge i det fjerne, et landskab der kunne være det sydlige Sachsen, Ingeborgs fødeegn.

Men fantasibillederne blev nogle helt andre nu, mest Johannes ansigt, som barn hjemme i Bergen, som stor skolepige i Saltsjöbaden og den gang, hun “lavede skandale” til sin studentereksamen, og nu som voksen kvinde, intellektuelt skarp og moden, dertil også smuk og ikke kun i sin bedårede fars øjne.

Mod og viljestyrke var hendes indre fundament. Og den ideo-

logiske skråsikkerhed, som hun naturligvis havde efter sin mor.

Allerede den der såkaldte skandale på eksamensdagen, hvor det komisk nok lykkedes hende at få sat karakteren ned i tysk af alle fag med sin rapkæftethed, selvom hun sikkert beherskede sproget bedre end den tåbelige censor, havde jo i bund og grund handlet om politik.

Og nu gjorde hun åbenbart det samme, handlede ud fra politiske motiver uden hensyn til konsekvenserne. Selvom det denne gang gjaldt betydelig værre ting end en lavere tyskkarakter. Den ubønhørlige sandhed var ikke til at komme uden om: Nu gjaldt det liv eller død.

Det var uundgåeligt. En kurér, der arbejdede for Hjemmefronten, blev regnet for spion. Og spioner skød man, hvis man tog dem til fange. Det gjorde alle. Franskmændene havde skudt adskillige tyskere som spioner, også efter selve krigen, hvor de besatte Ruhrområdet og der egentlig var fred. Englænderne ville aldrig lægge fingrene imellem. For ikke at tale om russerne, der ikke tøvede med at udøve så langtrukken tortur, at det dræbende nakkeskud kom som en befrielse.

Og hvad kunne en far gøre ved det med en datter som Johanne? Ikke ret meget, erkendte han. Argumenter ville ikke bide på hende, da slet ikke de argumenter, han kunne komme med, at det nok var både modigt og moralsk rigtigt at deltage i modstandskampen, men samtidig meningsløst, fordi det kun kunne ende med nederlag og død. Og at modstandskampen desuden var kontra-produktiv. For hvor moralsk legitim den end måtte virke, så længe den stod på, så var konsekvensen, at den efterfølgende forsoning, hvor tyskere og nordmænd skulle finde en fælles modus vivendi, blev desto sværere og mere smertelig for begge parter.

Men det var bare hans realistiske måde at tænke på, fri for idealisme og politik. Johanne og hendes mor tænkte helt anderledes. For dem kom ideologien først, de praktiske konsekvenser bagefter.

Det bedste ville være, at Tyskland hurtigst muligt sejrede, så der blev fred og stabilitet i Europa og tilværelsen kunne begynde

at normaliseres. Men Johanne og hendes mor så sikkert hellere, at Tyskland tabte krigen, om det så skulle kræve flere års lidelser og ofre. Og det udelukkende af ideologiske grunde, en åndelig luksus, som var svær at forstå, fordi den grænsede til kynisme. De hadede virkelig begge Hitler og alt det, han stod for, og det kunne man godt følge dem i. Der var unægtelig elementer i Hitlers prækener, som var rent ud sagt usmagelige. Men Tyskland ville bestå længe efter Hitler. Og hvis Tyskland så havde fået sat skik på Europa, ville hele verden være bedre end i dag og Hitler bare en statue rundtomkring. Tyskland var uendelig meget større end denne skrighals, ligesom Romerriget havde været uendelig meget større end Caligula. Og efter Caligula havde Rom blomstret i fire hundred år mere, inden barbarhorderne fra Østen skyllede ind over alle rigets grænser.

Men sådan var de ude af stand til at tænke, både Ingeborg og Johanne. Og det kunne han ikke lave om på. Det ville have svaret til, at de to var begyndt at argumentere imod hans gudstro.

Og det kunne de aldrig finde på, selvom ingen af dem delte hans tro, men måske snarere betragtede den med overbærenhed. De var formodentlig begge to en form for agnostikere. Heller ikke det kunne han gøre noget ved.

Der var kun én mulig konklusion. Og dermed også kun én mulig beslutning.

Da den sidste sats af symfonien tonede bort, var han stadig langt væk i fantasibillederne af sin datter og vågnede først, da publikum i Berlin igen begyndte at summe i stuen. Ingeborg så på ham med et udtryk i ansigtet, som om hun næsten morede sig.

“Nå, skal vi lade det være musik nok for denne gang?” spurgte hun.

“Ja,” sagde han. “Jeg finder et glas vin mere til os.”

Han rejste sig og slukkede for radioen. Ude i køkkenet sagde han til Anne, at det var tid til at sige tak for i aften, og fortsatte ned i vinkælderen.

Nede i de første store kælderrum passerede han de militærisk

opstillede geledder af nedklippede, overvintrende pelargonier. Han havde altid syntes, at de optog for meget depotplads. Men Ingeborg elskede pelargonier, hævdede hun. Selvom det ord var alt for stærkt til at blive brugt om så banale ting.

Inde i vinkælderen fornemmede han, at noget var forandret, men måtte støve lidt rundt, inden han fandt en helt ny samling flasker. Han trak et par stykker ud af hylderne og konstaterede, at det nye sortiment bestod af vine fra Elsass, om end etiketterne stadig angav navnet på fransk. Forbløffende – Ingeborg havde altså ikke bare haft held til at skaffe den ene flaske, hun havde budt på til ludfisken? At få fat i et helt parti vin i disse tider var lettere sagt end gjort.

Han valgte en spåtlese fra Rheingau og skyndte sig op i køkkenet igen, lukkede vinen op og tog to rømerglas fra et af dækketøjsskabene på vej ind til karnappen.

“Hvordan i alverden har du fået fat i den vin fra Elsass?” spurgte han, idet han stillede glassene ned og skænkede op.

“Jeg indgik en byttehandel med en vis person her på vejen, som var løbet tør for rhinskvin. Ham med den forbudte hest, du ved!”

Det tog ham nogle øjeblikke at få den noget kryptiske henvisning på plads.

“Aha, vor tvivlsomme ven kabaretsangeren, har han vinkælder? Nåja, det var vel kun ret og rimeligt, at myndighederne forbød den uforskammede hestevise. Skål!”

Hun skålede med ham uden at argumentere imod, så bare på ham med det der særlige ironiske blik, som han udmærket vidste, hvad der lå i, nemlig at han endnu en gang prøvede at vige uden om et svært samtaleemne.

Denne gang var det uretfærdigt, han kunne have sagt meget om problematikken omkring det at forbyde politiske tekster, og den omtalte sang var virkelig dybt usaglig. Men det måtte få være lige nu, spørgsmålet om Johanne overskyggede alt andet.

“Jeg har siddet og tænkt over det med Johanne,” sagde han.

“Det er jeg klar over. Og hvad er du nået frem til?”

Han samlede sig med en dyb indånding og tog en ny slurk vin. “Johanne handler moralsk rigtigt, om end uklogt efter min mening. Men moralen vejer tungere end klogskaben. Nu kan vi bare bede for hende. Og det er også alt, hvad jeg vil sige til hende, at hun er beundringsværdig, og at jeg beder for hende.”

Så nemt var det på plads. Hun virkede både forbløffet og lettet. Han gik ud fra, at hun for sit eget vedkommende havde brugt pastoralesymfonien til at opbygge et helt arsenal af argumenter. Nu kunne de tie sammen en stund.

Da der kun var en fjerdedel af flasken tilbage, nikkede hun til ham som tegn til opbrud. De lod glassene og flasken stå, men pustede lysene ud, inden de sammen gik op ad trapperne, alene i huset bortset fra Anne oppe på loftet; Jorunn og Signy var ikke kommet tilbage fra byen endnu.

Sådan en rolig aften, hvor de gik tidligt i seng, var lige, hvad han havde set frem til ... og at vågne sammen om morgenen med armene om hinanden i hendes lidt for varme, men hyggelige soveværelse.

Det var længe siden, for der var kommet så meget på tværs, de sidste gange han havde været hjemme. Unge der spillede for høj negermusik nede i salonerne, et evigt rend frem og tilbage på gangen til soveværelserne. Men nu havde de natten for sig selv.

Da de kom op ad trappen og passerede døren til hendes badeværelse, sagtnede hun skridtene lidt. Da hun åbnede døren til sit soveværelse, virkede det næsten, som om hun ville smutte fra ham, men så vendte hun sig hastigt om, som om hun bare ville give ham et flygtigt kys på kinden.

Åh nej, tænkte han, trak hende ind til sig og kyssede hende mere rigtigt, lagde den ene arm om hendes liv, trykkede hende endnu hårdere ind til sig og krammede hastigt et af hendes bryster.

Hun gav et lille klynk fra sig, som om han havde gjort hende fortræd, stivnede i hele kroppen, skubbede ham blidt fra sig og rystede på hovedet, næsten bedrøvet.

“Ikke i aften, skat,” hviskede hun op mod hans venstre øre, lagde

sine kølige håndflader mod hans kinder, kyssede ham hastigt og let på munden, vendte sig om og forsvandt bag døren, som hun stille og forsigtigt lukkede efter sig.

Ude i den mørke gang stod han tilbage som forstenet. Han kunne ikke høre hendes skridt derinde – der var ellers parketgulv, og hun var i højhælede sko – og forestillede sig derfor, at hun var blevet stående ganske tæt ved ham, støttet til den anden side af døren.

Det var ikke det, at hun afviste ham, det var jo sket adskillige gange i deres samliv og af de mest forskellige grunde. Det var den totalt overraskende måde, hun gjorde det på.

Men uanset hvad kunne han ikke blive stående der som et andet fjols. Han listede lydløst hen ad gangen til sit eget soveværelse og klædte sig af uden at tænde lyset, inden han gik ud på badeværelset, gjorde aftentoilette og tog pyjamassen på.

Det vigtigste først, tænkte han, da han endelig var kommet på plads i mørket under sin dundyne. Det vigtigste var altid bønner, eller at vende tingene med Gud, som han hellere ville kalde denne aftenstund, dagens sidste gøremål. Han havde aldrig bedt til Gud om noget eller vendt noget med Ham, der vedrørte krigen. Det ville være indbildsk at blande sig i det vældige kor af bønner angående samme sag, som hver aften måtte strømme op fra Jorden på tysk, engelsk og fransk.

Men gjaldt det hans datter, var det noget andet. Hun fortjente ikke at dø, han fortjente ikke at miste hende. Det talte han længe med Gud om.

Bagefter forsøgte han at falde i søvn. Først og fremmest forsøgte han viljemæssigt at undertrykke alle tanker om, hvordan han på omtrent dette tidspunkt ville være gået barfodet gennem det lille rum mellem deres soveværelser, hvor telefonerne hang og de havde deres ekstra garderobeskabe, forsigtigt have åbnet døren til hendes soveværelse, hvor kun den smukke sengelampe i jugendstil var tændt, nærmet sig hendes seng og ...

Nej, han måtte stålsætte sig, tænke på næste fase af arbejdet,

når man var færdig med at pilotere, hvordan der skulle støbes platforme af beton oven på hver gruppe piloteringspæle, så fundamentet blev sikkert nok til at bygge i højden, verdens største byggestillads. Han lå længe og tvang alle tanker bort med sine fantasier om byggeriet. Hvordan han til sidst faldt i søvn, kunne han ikke huske, men han vågnede længe før daggry med en usædvanlig voldsom morgenrejsning og vaklede ud på badeværelset for at hjælpe sig selv. Han undskyldte sig med, at ellers ville han aldrig være faldet i søvn igen.